

Píše Zuzana Jürgens

(E*forum, 01. 07. 2020)

Setkání spisovatele a dramatika **Martina Beckera** (nar. 1982) s českou kulturou začalo četbou Kafky a Kundery, tak o své iniciaci píše na začátku zde recenzované knihy, a vzápětí nato pokračovalo přátelstvím a spoluprací s Jaroslavem Rudišem. Jedním - zdaleka ne prvním - z hmatatelných výsledků tohoto setkání a okouzlení je Beckerova kniha **Čekání na Kafku [Warten auf Kafka]**, která vyšla v mnichovském nakladatelství Luchterhand v loňském roce, těsně před hostováním České republiky na Lipském knižním veletrhu.

S podtitulem *Literární cesta do hlubin české duše* (tak zní skvělý překlad v němčině poněkud krkolomného *Eine literarische Seelenkunde Tschechiens* od Terezy Semotomové) představuje *Čekání na Kafku* koláž esejí o české literatuře a jejích autorech, včetně těch německojazyčných, průvodce českým literárním místopisem a rámcově vyprávění o záhadné „organizaci zabývající se péčí a rozvojem české duše“, která vznik knihy iniciovala. Jako svého druhu cestovní kancelář, jejíž zaměstnanci zůstávají až na výjimky neviditelní a neznámí, pozvala tato organizace autora do Prahy, aby „po jeden rok pracoval na poznání hlubin české duše, v rámci toho plnil několik neškodných úkolů a pozoroval a pátral“ (s. 27). [Organisation zur Pflege und Entwicklung der tschechischen Seele], [für ein Jahr an einer sogennanten Seelenkunde zu arbeiten, für die ich lediglich einige ungefährliche Aufgaben bewältigen und im Rahmen dessen recherchieren und beobachten müsste]. Faktografická linie se tedy volně prolíná s fiktivním vyprávěním a vypravěčské já má tři různé identity (průvodce českým literárním místopisem, spisovatel jako host organizace a alter ego Martina Beckera), které však místy volně splývají. Zejména ona rámcová fiktivní linie má zřejmě sloužit jako jisté ozvláštnění standardního žánru, *Čekání na Kafku* by se ale bez ní myslím docela dobře obešlo.

Knihy je členěná do sedmi kapitol, sedmi piv - tolik jich musí (mohou?) vypít průvodcovi posluchači v jedné nejmenované, ale „správné české hospodě“ (s. 7) [einer ordentlichen tschechischen Kneipe]. První kapitola je přitom velmi osobním úvodem do tématu, totiž vyprávěním o tom, jak se autor vůbec k české literatuře a kultuře dostal. Stejně osobní má být i jeho výběr těch, které představí: „S plným vědomím na sebe беру riziko, že půjde o subjektivní výběr spisovatelek a spisovatelů, románů a děl a příběhů a hnutí, které mne zaujaly“ (s. 23) [„Ich nehme Lücken bewusst in Kauf, um eine objektive Auswahl an Autorinnen und Autoren zu treffen, an Romanen und Stücken und Geschichten und Bewegungen, die mich bewegt haben“]. Výběr je kromě toho limitován tím, že M. Becker neovládá češtinu, a je tedy odkázán jen na německé překlady české beletrie a německé texty o českých spisovatelích. Těch je ovšem

k dispozici celá řada.

S výběrem autorů a autorek je spojená ještě jedna potíž, kterou však M. Becker nijak nereflektuje. Používat označení „český“/tschechisch jako samozřejmé i ve spojitosti s německojazyčnými spisovatelkami a spisovateli, jako je F. Kafka, G. Meyrink nebo L. Reinerová, znamená ignorovat celý komplex otázek a problémů, reflektovaných a diskutovaných po léta germanisty i bohemisty. „Tschechisch“ nebo „böhmisch“? Rozhoduje jazyk, národnost nebo regionální příslušnost? Že rozdíly tu jsou, se koneckonců ukazuje i při četbě Beckerovy knihy, například: Praha je jiná v podání německojazyčné literatury než u českojazyčných autorů. Jakkoli *Čekání na Kafku* není a nechce být literárněvědnou prací, otázka „česká nebo böhmisch“ zaznít měla, o to víc, že by ji jistě bylo možné pojednat humoristicky.

Čekání na Kafku je protkáno celou řadou přímých i nepřímých odkazů na postavy, děje či místa české literatury. Počínaje Franzem Kafkou v názvu knihy přes výlet do Hrabalova Kerska, kunderovského psa Karenina, který se k autorovi na jistou dobu připojí (lépe řečeno: je k němu připojen onou výše zmíněnou organizací), až po kavárny a hospody nejrůznějšího ražení. Také idea jakési záhadné organizace, která autora vyšle na cestu do míst, kam si stejně už dlouho přál jet, není české literatuře cizí – přesto Becker o románu, ve kterém se objevuje, totiž *Opšlstisova nadace* Stanislava Komárka, ani nepíše, ani ho nezařazuje do seznamu na konci knihy. Je to podobnost čistě náhodná? Pravděpodobně ano, o to pozoruhodnější je.

Už na začátku knihy autor upozorňuje na to, že spisovatelky a spisovatelé, o kterých bude psát, jsou ti, kteří ho tak či onak „fascinují“. Na tomto základě vzniká *jeho* obraz české literatury, její výřez, který se mimo jiné prolíná s toposem magické Prahy (viz o tom níže), zahrnuje hospody a kavárny jako iniciační místa literatury a vůbec to, co Becker připisuje Čechům obecně: „Fantazie je veskrze volná a síla dozdobování má potenciál, který nelze podceňovat. [Jde o] specifický způsob vidění světa.

Dobrosrdečnost a s vtípem a zostřenou citlivostí vůči skurilním detailům. Samozřejmě s mimořádným smyslem pro komiku, který nemá ve Střední Evropě srovnání. [...]

Humor je přímo předpokladem pro povídku uvařenou v Čechách.“ (s. 17) [„Die Fantasie ist durchaus frei, und die Kraft der Ausschmückung hat ein niemals zu unterschätzendes Potential. [...] eine spezifische Art, die Welt zu sehen.

Warmherzigkeit und mit Witz und mit einem geschärften Bewusstsein für skurrile

Details. Selbstverständlich mit einem überragenden Sinn fürs Komische, der in Mitteleuropa seinesgleichen sucht. [...] Humor ist geradezu Voraussetzung für eine in Tschechien gebräute Erzählung.] J. Hašek, B. Hrabal, O. Pavel, ale také

L. Reinerová, F. Kafka nebo V. Havel patří mezi vybrané autory, a Becker volí ke každému z nich jiný přístup, inspirovaný jeho dílem a životem. Takřka kongeniálně se mu podařilo představit mnohostrannou osobnost Václava Havla: Osloven jistým německým deníkem má za úkol napsat Havlův nekrolog, a přestože je jisté, že se několik let po Havlově smrti jedná o omyl, snaží se zadání splnit. Každá ze čtyř variant, které nakonec napíše, podtrhuje jinou část Havlova života a díla, nakonec ale přichází to, co přijít muselo, omluva redakce, kterou zmátla chyba v redakčním systému. I celá

situace tak nakonec nese jisté rysy Havlových her.

Protože se M. Becker několikrát vymezuje vůči případným výhradám, že některé spisovatele opomíjí, nemá příliš velký smysl upozorňovat na to, že česká literatura má i zcela jiné tendence, ideová východiska a autory. Jen v jednom případě bych ráda udělala výjimku: Překvapivé je, že se M. Becker zřejmě čtenářsky nesetkal s Josefem Škvoreckým. Už jenom pro název jeho románu *Příběh inženýra lidských duší*, ale zejména další styčné body s vybranými autory. Překlady jeho díla do němčiny vyšly sice s velkým zpožděním oproti českým originálům, ale k dispozici jsou.

Vedle jednotlivých spisovatelů, autora pozvaného do Čech onou obskurní organizací a posluchačů v hospodě, k nimž se autor-průvodce obrací, je jednou z postav románu také samo město Praha, personifikované jako ve většině „pražských textů“. Zde autor bydlí, zde podniká své výpravy a výzkumy, mimo jiné do velmi specifického prostředí nonstopů (v jednom z nich se odehraje titulní čekání na Kafku). Praze je věnována i samostatná podkapitola *Magická Praha. Prahou s Golem-Tours* [*Magisches Prag. Mit Golem-Tours durch Prag*]. Autor si veskrze uvědomuje komercializaci spojenou s pražskou magií, ale přesto magii městu neupírá, a do jisté míry její existenci i sám stvrzuje: „od kýče se lze distancovat a laciné kouzelnické triky [odhalit], kouzlo je možné zrušit snadno. Ale přesto: Kdo chodí městem bez turisticky krátkodobého zorného úhlu pohledu, přistihne dokonce sám sebe, že právě když rušení kouzla dosahuje vrcholu, dochází paradoxně zase k očarování“ (s. 93) [sich vom Kitsch distanzieren und die billigen Zaubertricks enttarnen (kann), die Entzauberung fällt ja leicht. Aber dennoch: Wenn man sich jenseits des touristischen Kurzzeitblickwinkels durch die Stadt bewegt, erwischt man sich sogar selbst dabei, wie man ausgerechnet auf dem Höhepunkt der Entzauberung paradoxerweise wieder Verzauberung betreibt].

Pražský topos Becker nevyvrací, respektive nechápe ho jako fenomén, který se dávno přežil, ale rozvíjí ho na svého druhu meta-úrovni: Nespojuje ho s žádnými konkrétními místy, ale určuje ho jako pocit, jako schopnost ovlivňovat emocionální rozpoložení: „Potíž s tímhle městem je, řekl Blumenfeld, toho jste si určitě už také všiml, to zpropadené zesilování každého existenciálního pocitu“ (s. 142) [„Die Krux an dieser Stadt, sagte Blumenfeld, das ist Ihnen ja auch schon aufgefallen, ist die vermaledeite Intensivierung eines jeden existenziellen Gefühls.]. Melancholie a pocit osamění, emoce, které spojuje s Prahou, nakonec Becker vnímá jako něco imanentního nejen Praze, ale i české duši, kterou má zkoumat. Jde totiž o „melancholii, kterou jsem objevil teprve tady, specifický pocit, ve kterém se mísí smutek s něžností, pomíjivost s nadějí, melancholie, jejíž jádro je hořkosladké, a na niž proto nelze zapomenout, když ji člověk jednou jedinkrát ochutnal“ (s. 186) [Melancholie „die mir so sehr fehlte, wenn ich nicht hier war. [...] Eine Melancholie, wie ich sie erst hier entdeckt hatte, ein ganz spezifisches Gefühl, in welchem sich Traurigkeit mit Zärtlichkeit, Vergeblichkeit mit Hoffnung mischten, so eine Melancholie, deren Kern bittersüß ist und von der man deshalb nicht lassen kann, hatte man sie nur ein einziges Mal geschmeckt.]. Jako každý pokus zevšeobecňovat – co jiného je úkol hledat „českou duši“? – se i tento

vystavuje možným námitkám, že specificky českého je něco úplně jiného. M. Becker v této diagnóze přinejmenším není sám: například Jaroslav Rudiš ve svém posledním románu *Winterbergova poslední cesta* [*Winterbergs letzte Reise*, 2019] atestuje české duši stejný sklon k melancholii.

Pro ty, kteří již českou literaturu znají, může *Čekání na Kafku* sloužit jako jisté zrcadlo vlastní náklonnosti, vlastního vztahu k ní. Pro ty, kdo jako Martin Becker nepatří ke generacím, jejichž povědomí o české kultuře a literatuře ovlivnily historické události 20. století, a jejichž znalosti se tedy blíží spíše nule (o tom svědčí mnohaletá zkušenost z univerzitních seminářů), může jeho kniha skutečně představovat první vstup do „jiných“ českých světů. Jako vášnivé, zasvěcené, na vlastní kůži prožité vyznání „českému způsobu psaní“ (s. 22) a vůbec českému způsobu života [„tschechische Art des Schreibens“], které působí důvěryhodně také proto, že přichází zvenčí.

PS: Pod čarou je třeba korigovat dvě nepřesnosti: Julius Fučík, jehož M. Becker zmiňuje v souvislosti s Boženou Němcovou, nebyl skladatel, ale publicista a literární a divadelní kritik a přední meziválečný komunistický pracovník. A Hrabalovy knihy po jeho sebekajícím rozhovoru v komunistické *Tvorbě* v roce 1975 nepálili na ulicích studenti, nýbrž básník a organizátor českého undergroundu Ivan Martin Jirous s přáteli.

Martin Becker: *Warten auf Kafka. Eine literarische Seelenkunde Tschechiens*. München: Luchterhand, 2019, 224 s.

www.ipsl.cz